

CULTURAL (RE)READING AS SEMANTICAL NEGOCIATION

Assoc. Prof. Dr. Eva Monica SZEKELY
“Petru Maior” University of Târgu-Mureș

“Dascăle, puține cuvinte; însă învață ă alege locurile, timpul, persoanele și apoi
predă toate lecțiile prin exemple și fii sigur de efectul lor.”
(J.J. Rousseau)

Abstract

Starting from connections between definitions of cultural reading (Santerres-Sarkany) and communication as a “social interaction by means of messages” (J. Fiske), our aim is to create predictable patterns of (re)reading / (re)writing as an interactive relation and dynamic totality. We underline the fact that the semiotic and social perspective on the process of significance is understood as meaning building and discovery. This process is revealed when the “reader” / communicator interacts with the text or he negotiates it, a negotiation that takes place while the reader brings some aspects of his cultural experience related to the codes and signs which compose the text. Negotiation also implies the existence of a certain common experience of the text’s subject and we shall bring arguments for this in a research / case study by putting face to face different interpretations on some symbols / archetypes. Thus, we underline the importance of this reciprocal understanding that becomes part of the vision on the communicator subjects’ world that every work shares with its readers (author / narrator on one hand, reader / readers on the other hand).

Keywords: cultural (re)reading, symbolical interaction, (re)reading as communication for looking of common sense, the competition of meanings between rational vs. irrational, questioning intersubjectivity and “the other” throughout mutual comprehension.

1. (Re)lectura culturală, (re)construirea comunicării și a realității

Există cărți de idei care stimulează înainte de toate bucuria intelectuală, cunoașterea contradicțiilor inepuizabile ale subiectelor sau care permit cititorului transferul sau corelarea ideilor. Un asemenea demers de (re)lectură implică și (re)lectura culturală din perspectivă psiho-socială, căutând punerea în valoare a unei ordini integrate a gândirii, a existenței și a rostirii. Santerres-Sarkany în *Teoria literaturii* (Cartea Românească, 2000) distinge în cadrul dialecticii textului categoria *limbajului cultural*. Acesta instituie un univers de referință în care se întâlnesc gustul, concepțiile, opinia cititorului și câmpul de lectură care le degajă. Trecerea între text și lectură este explicată în trei trepte:

- a. enunțarea problematicei care va fi dezlegată de cititor;
- b. indicii formali ai problematicei (morfologici, narativi, stilistici);
- c. dialectele sociale sau „sociolectele” (diferențele de vârstă, cultură, religie, experiență de lectură, apartenență socio-profesională).

Prin urmare, o premisă metodologică de la care vom opera (re)lectura este că textul devine o modalitate de a percepe ordinea socială, de a accentua rolul important al limbajului, atât în dezvoltarea și menținerea societății, cât și în modelarea activităților mentale ale individului. Aceasta este o abordare preponderent socio-psihologică care pune accentul pe relațiile dintre activitățile mentale ale individului și procesul social al comunicării în cadrul unei negocieri semantice. Că există o legătură strânsă între realitate și rațiune, prin limbă, acest fapt a fost înțeles încă de primii

filozofi greci, rolul semnificațiilor în relațiile interumane constituind preocuparea filozofilor de secole. La sfârșitul anilor 1600, John Locke a descris în *Eseuri despre înțelegerea umană* relația dintre cuvinte, semnificațiile percepute de indivizi și legăturile dintre membrii societății. Limba, spunea el, ”reprezintă un important instrument și liant al societății” (Locke: 1975: 402). În secolul al XVIII-lea, Immanuel Kant dezvoltă teoria conform căreia ființele umane nu reacționează față de lume, în sensul realității obiective, ci față de lumea pe care o construiesc în mintea lor. Această distincție dintre realitatea exterioară și construcțiile mentale a fost reluată la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea în scrierile pragmatistilor americani, cum ar fi John Dewey, William James și Charles Pierce (Allyn and Bacon: 1978: 1-9). Ei au susținut că oamenii modelează în mod colectiv ideile despre mediul la care trebuie să se adapteze, în acest sens relectura culturală înțelege ca negociere semantică provocând o dezbatere a sensului sau, mai degrabă, o competiție a interpretărilor, în căutarea consensului este felul în care gândim noi întâlnirea dintre text(e) și comunicare. Una dintre ipotezele de bază a acestui mod de a vedea posibilă „întâlnirea” literaturii sau a lecturii filologice cu domeniul mai vast al științelor comunicării și al pragmaticii este aceea că semnificația obiectelor/ a situațiilor / a motivelor, a simbolurilor și / sau a arhetipurilor constă nu în natura lor obiectivă, ci înainte de toate în comportamentul și atitudinea oamenilor față de acestea. În acest sens, vom propune un model de (re)lectură culturală definită drept „o interpretare care se compune din lecturi individuale tipice din punct de vedere social și diversificate în spațiu și timp, lecturi care puteau fi reale sau numai virtuale, deci atestate sau inferate, ca și dintr-un metalimbaj totalizant”(Santerres-Sarkany: 2000: 127). Desigur, de-construcția procesului de construire a semnificațiilor care își are sorgintea în pragmatismul american (J. Dewey, Ch. S. Pierce) și a devenit miza provocării situațiilor de comunicare întru statuarea competențelor de comunicare / argumentare cu deosebire - pe care se focalizează majoritatea examenelor și a programelor de formare în ultimii ani - are ca finalitate formarea „cititorului competent” (Jonathan Culler). În ce măsură reușește acest proiect într-adevăr foarte generos, la finalul căruia cititorul ar trebui să își (re)construiască propria viziune despre lume și viață pornind de la viziunea despre lume și viață decriptată în textele citite, ar fi multe de obiectat, în sensul în care cititorul competent ar trebui, în opinia noastră, să fie o sumă a „cititorului implicit” (Wolfgang Iser), a „cititorului model” (U. Eco) și a „cititorului informat” (Stanley Fish), desigur.

În opinia noastră, (re)lectura culturală ar trebui să fie locul de întâlnire dintre modelul hermeneutic al (re)lecturii care angajează eliberarea unei sume de valori interpretative, a căror totalitate nu echivalează cu produsele convingătoare ale cititorului, ci trasează cadrele generale ale infinitului obsedant al textului și modelul semiotic/ pragmatic/ socio-centric al (re)lecturii care deschide interpretarea la context pe de o parte, fără a o limita la contextul unei singure opere, ci făcând uz de intertext avansează conjecturi asupra tuturor intențiilor (autorului, operei și cititorului) și în același timp limitează interpretarea la capacitățile lingvistice, literare și culturale ale cititorului.

O exprimare iconică și sintetică a celor afirmate până aici o vom reda în tabelul de mai jos pentru o mai clară reprezentare a relațiilor dintre modelele de (re)lectură pe care se construiește (re)lectura culturală pe de o parte, precum și a relațiilor dintre tipurile de cititori:

(Re)lectura culturală		
Modelul hermeneutic	Modelul semiotic/pragmatic / socio-centric	
CITITORUL COMPETENT (Jonathan Culler)		
<ul style="list-style-type: none"> • crede în valoarea uimirii în fața textului, care conduce la ilimitare în fața infinitului textului și conduce la suprainterpretare; • operează cu presupuziții plasate în context(e) diferite de comunicare; <ul style="list-style-type: none"> • intertextul devine un operator pragmatic pentru el. 		
Cititorul implicit (W. Iser)	Cititorul model (Umberto Eco)	Cititorul informat (Stanley Fish)
<ul style="list-style-type: none"> • transformă lectura pasivă într-un act de reflectare dinamică a perspectivelor plurale; • suspendă limitele procesului de comprehensiune și interpretare prin „condiția efectului de potențial” (lumi posibile, crearea de sens/ real) 	<ul style="list-style-type: none"> • produsul autorului model și al cercului hermeneutic; • diferit de cititorul empiric, care avansează conjecturi/ ipoteze interpretative asupra intențiilor textului 	<ul style="list-style-type: none"> • cititorul în stare de veghe, competent și abil în a se analiza pe parcursul lecturii; • deține competențe lingvistice și literare, fiind un hibrid între cititorul ideal și cititorul real; • sensul unui text se află doar în cititor.

Tabel nr. 1. Relațiile dintre modelele de (re)lectură și modele de cititori

În concluzie, acesta ar fi un model integrator ideal, însă în practica educativă constatăm adeseori că nu prea avem oportunități sau nu ne creăm suficiente situații de învățare pentru a promova un asemenea model holistic, așa încât mereu rămân semne de întrebare asupra felului în care (re)lectura și (re)scrierea devin un act de reciprocitate, de confruntare și consens al interpretărilor, consens cu textul, cu Celălalt, fie acesta din urmă colegul, profesorul, criticul literar. De aici se nasc însă niște întrebări metodologice privind interpretarea:

Ce presupune interpretarea? Cine o validează? Textul? Exegețul? Manualul? Profesorul? Contextul? Baremul examenelor?

Care este cadrul interpretărilor plurale? Când interpretăm? Ce interpretăm? Întregul? Unul / mai multe șiruri de semne? Ce acceptăm din interpretarea studentului/ elevului?

Cum se realizează ca act didactic interpretarea și care este scopul ei? Cum corelăm lecturile divergente vs. lecturile convergente? Cum ne plasăm, ca evaluatori, între limitele și deschiderile interpretării?

2. Mizele și provocările interacționismului simbolic ca negociere semantică și întâlnirea autentică (2000, Bauman, Z. Etica postmodernă):

Eludarea sau minimalizarea momentului și a demersului interpretativ nu numai în anii de dinainte de 1989, ci chiar și în anii noștri impune, din punctul meu de vedere, regândirea receptării textului literar din perspectiva celor trei procese fundamentale, comprehensiune, analiză și

interpretare, asta pentru a recupera rațiunea esențială de a fi a operei literare, aceea de a problematiza condiția umană. Trădând acest deziderat fundamental al unei opere, nu numai că ne îndepărtăm studenții și elevii de literatură, ci ne privăm de actul (re)descoperirii continue a unei capodopere, în sensul definiției pe care Tudor Vianu o dădea acesteia, apropos de originalitatea imutabilă și ilimitarea simbolică, proces în cadrul căruia ne reinventăm continuu nu numai sensurile lecturilor noastre, ci chiar propriile noastre sensuri și rațiunea de a fi în lume. Așadar, lectura autentică și performantă este (re)lectura culturală, despre care am vorbit mai devreme, care nu se limitează la a da răspunsuri la întrebările „ce spun operele literare?” sau „cum spun ceea ce spun?”, ci insistă și pe întrebarea „la ce ne trimit textele, dincolo de ceea ce spun?”

Vom propune repere ale unei (re)lecturi culturale ca negociere semantică folosind metoda interacționismului simbolic contemporan, fondatori ai acestuia fiind sociologul Charles Horton Cooley și filosoful George Herbert Mead. Am ales această metodă întrucât considerăm că este relevantă din prisma discuțiilor cu privire la relațiile dintre literatură și comunicare în contextul științelor comunicării și al interdisciplinarității, interacționismul simbolic evidențind rolul important al limbajului în modelarea activităților mentale ale individului și în menținerea ordinii sociale, după cum se poate vedea prin corelarea celor două coloane din tabelul de mai jos:

Ordinea / realitatea – construct mental în cadrul procesului social al comunicării	Textul-comunicare și interacționism simbolic
<ul style="list-style-type: none"> • Sociologul Charles Horton Cooley: rezolvarea disputei „natură-educație” – accentul pe natura subiectivă a vieții sociale și pe procesele psiho-cognitive prin care individul își elaborează percepția despre sine și ceilalți • George Herbert Mead: schimbarea modului de interpretare a rolului instinctelor în comportamentul uman; accentul cade pe natura esențială a simbolurilor lingvistice în viața umană individuală și colectivă • G. Manis și Bernard N. Meltzer, în <i>Symbolic Interaction</i>: societatea (lumea textului ca reducere) este un sistem de semnificații la care ar trebui să ajungem prin activitate interpersonală, ceea ce implică participarea la construirea unor semnificații comune/ conșes. 	<ul style="list-style-type: none"> • relația dintre cuvintele, semnificațiile percepute de indivizi și legăturile / atitudinile dintre membrii societății • tehnici centrate pe negocierea dilemelor etice • conflictele transferate în spațiul culturii, ca ordine simbolică • se conjugă procesele afective (emoții, trăiri, sentimente) și operatorii, logice; • (re)descoperirea / (re)educarea impulsului moral înăscut și a valorii sacralului; • atitudinea etică variază în funcție de cultură, de loc și timp; • revalorizarea afectivității inerentă achiziției de bunuri interioare, accentul fiind pe trăitul, vitalul, viul modelelor.

Tabelul nr. 1 – *Ordinea socială și interacționismul simbolic*

Tematizarea actuală a comunicării conform ideii că ceea ce există și / sau putem cunoaște este coextensiv cu limba, deci cu comunicabilul pune pe un plan superior capacitatea comunicativă și competențele argumentative ale interpretului, acestea fiind una dintre mizele principale ale metodei negocierii semantice. O altă miză importantă, pornind de la afirmația lui A. MacIntyre (1998) cum că, având în vedere dezacordurile interminabile dintre „adevăruri”/ „științe”, este răspunsul la problema dacă nu ar exista nicio modalitate rațională de a ajunge la un consens? Iată câteva premise teoretice și metodologice folosite pentru adaptarea la didactica (re)lecturii și

(re)construirea metodei, în acest sens la firescul alternativelor/ al perspectivelor în direcția în care ceea ce există/ adevărul nu este unic, și prin urmare la firescul și chiar impunerea negocierii semantice:

- *Cultura definită în funcție de cât de larg definim limba (Lyotard: „jocurile de limbaj”)*
- *M. Foucault: nicio formă de gândire nu poate pretinde un “adevăr” absolut în afara jocului discursului, prin urmare totul este relativ la discurs*
- *C. Levi-Strauss: Modelul «coaliției de jucători» : o sumă de euri care pun ceva laolaltă*
- *C.G. Jung: întoarcerea la arhetipuri și a-i învăța pe oameni să devină conștienți de propriile rădăcini culturale*
- *M. Bahtin: comprehensiunea reciprocă ca negociere semantică*
- *S. Antohi: să înțeleagă alteritatea (Al Treilea discurs), să se debaraseze de stereotipuri în judecarea celuilalt*
- *A. Rimbaud: „Eu sunt Altul”.*

Din punct de vedere didactic, (re)lectura culturală propune un model holistic de educare a unor comportamente interpretative interdisciplinare sănătoase, de căutare și dare de sen(uri) având ca operator pragmatic intertextul, în cadrul unei comunități de (re)lectură/ comunitate interpretativă (Steig, 1089), bazată pe o „judecată colectivă” (P. Bazard). În urma însumării unor date, fapte, texte și contexte literare și nonliterare ale unor autorități în domeniul propus, pe de o parte, fără a eluda însă contactul cu normele și valorile extraliterare (R. Ingarden) ale contextului cititorilor pe de altă parte, precum și căutarea consensului prin confruntarea subiectivităților participante la (re)lectură /dezbateri. Această competiție a interpretărilor posibile, confruntarea și argumentarea lor în cadrul unei (re)lecturi culturale poate fi înțeleasă și ca interlectură (Bellemin J., 2001).

3. Strategia (re)lecturii. Descrierea componentelor

Ne punem întrebarea, firesc, despre relevanța pedagogiei negocierii semantice? Dacă am porni și numai de la afirmația lui M. Foucault cum că „nicio formă de gândire nu poate pretinde un <<adevăr>> absolut în afara jocului discursului; toate formele sociale și politice de gândire sunt astfel cuprinse în jocul cunoașterii și al puterii” (Foucault, M., Power, „Essential Works of Foucault”, 1954 – 1984, 2002, p. 47) este mai mult decât evident că răspunsul este afirmativ. Mai departe, luând în considerare filosofia discursului care afirmă că subversiunea dialogică este înrădăcinată în ontologie (a avea vs. a fi) mizând pe agresivitatea luării în posesie a unui sens în defavoarea altuia, în virtutea instinctului egoist de conservare a individualității și de angoasă în fața deschiderii ființei spre Altul, a ieșirii curajoase din sine, în vederea confruntării și a înfruntării de idei, mai avem un argument în plus pentru utilizarea acestei metode. Desigur, nu este greu de înțeles de ce este mai greu să recurgem la ea, ce disconfort interior provoacă acest gest provocator, ce restructurări în forul interior necesită, însă, tot atât de adevărat este că nu se pot face salturi calitative consistente în evoluția percepției asupra realului, în viziunea despre lume și transformarea relației tu/ celălalt fără a accepta aceste provocări pentru a te bucura, în final, de cristalizările la care spiritul, conștiința de sine ajunge prin (re)integrare. Prin urmare, această atmosferă, acest cadru de (re)lectură a unor arhetipuri importante considerăm că este esențial și trebuie provocat, după o pregătire prealabilă, bineînțeles, când se face înțeles principiul alegerii dintr-o serie de referențiale/ niveluri de ordine a gândirii și a

rostirii (biologicul vs. ontologicul vs. religiosul vs. eticul vs. civicul etc.), pe baza unui criteriu de valoare.

Ipoteza de la care plecăm este că, dacă limbajul poartă în sine principii etice, valori, atitudini și totul interpretării (adevărurile/ sensurile plurale) este relativ la discurs, după cum am precizat mai devreme, a alege o direcție de sens (o ordine a existenței/ a gândirii și a rostirii) înseamnă în mod implicit a sacrifica o alta (a altuia/ a celuilalt), atunci negocierea semantică / interacționismul simbolic, din perspectiva psiho-socială și lingvistică, presupune baza dezbaterilor publice și necesită construirea unui model pedagogic de interpretare și căutare a adevărului consensual – în funcție de codul cultural la care aderă/ se raportează/ se afiliază participanții la (re)lectură/ interpretare/ dialog. Prin urmare, comportamentul individului în aceste comunități de (re)lectură culturală va marca devenirea și adaptarea din punct de vedere social a individului, asta întrucât realitățile sociale sunt constructe simbolice specifice și necesită decodarea semnificațiilor explicite, dar și latente sau chiar ascunse la un moment dat, fie individului, fie colectivității. Așadar, trei etape majore vor orienta aplicarea metodei și negocierea de sens:

Etapе	Modele
1. precomprehensiune / eu/ sumă de euri bazate pe asocieri spontane, amintiri – flashbackuri – (re)lectura ecran	sisteme analogice: comprehensiunea reciprocă (M. Bahtin) // fondul apercetiv al celuilalt / context mixt;
2. accesul la modelele de ordine ale celorlalți (lumea ca „text” intertextual)/ altul/ alții. „Infernul sunt Ceilalți?”	sisteme heterodoxe (și literar, și nonliterar; și Occident, și Orient; și eu, și altul): umplu vidul metodologic al transdisciplinarității / al postulerii morții ideologiilor/ moartea Adevărului (unic și absolut)
3.explicare/interpretare/comparativism: Cine/ cum suntem eu/tu/altul?	
4. comprehensiune (integrare): Eu sunt tu și /sau altul	

Negocierea „conflictelor” interpretative este deci un demers intersubiectiv prin care se caută un consens/ acord interpretativ, demers care presupune înalte competențe comunicative și o strategie de integrare progresivă a unor etape:

- punerea problemei - o întrebare deschisă, sub formă de moțiune - una din marile provocări ale erei postmoderne, este un paradox postmodern care afirmă capacitatea umană de relaționare diferită față de aceeași problemă;
- absorbirea extremelor, captând energia lor și creând un laborator de experiențe - se naște înțelegerea faptului că „adevărul nu e moartea adevărului unic”, ci iubirea pluralității de perspective, a negocierii semantice care rezultă din complexitatea construcției și tinde spre consens;
- actul negocierii – alegerea și argumentarea are în centru ”**valorizarea implicită**” (Pirău, 2007) acest determinism subtil care leagă viața afectivă de decizie. /.../un fel de *inducție afectivă* având forma: a este mai important decât b pentru că..., b este mai important decât c pentru că...; deci, în mulțimea a, b, c, a este mai important decât b, c;

Finalitatea demersului este una de- și reconstructivă la multiple niveluri: cognitiv, psihologic și social deopotrivă, urmărind mai ales dobândirea / trăirea împreună a unui repertoriu de impresii, reprezentări asociate întotdeauna unui sentiment trăit, și nu unei percepții abstracte, miza fiind cunoașterea prin experiența directă a (re)lecturii unor modele

culturale care au ca miză chiar punerea față în față a unor idei diferite despre o problemă și (re)trăirea directă a unor experiențe pe baza propriei biografii a cititorilor, prin narațiunile personale ale acestora în cadrul comunităților de (re)lectură.

4. Aplicații. Literar vs. Nonliterar. (Re)lectură culturală și negociere semantică a arhetipului <umbrei>. Integrarea competiției interpretărilor

Toate elaborările conceptuale privind teoriile receptării privesc în primul rând teoriile cognitive. Uneori însă, ele se extind direct asupra unei teorii a comunicării în care apare ideea de construcție comună, idee exploatată pe larg atât în teoriile organiciste ale comunicării (Sfez: 1988: 66-68), cât și în noile teorii ale receptării care concep textul-comunicare și estetica receptării ca un mod de analiză care deplasează atenția celui care cercetează spre relația text-cititor, centrându-se pe reacția subiectului (Hans-Robert Jauss, Wolfgang Iser, Umberto Eco, Michael Riffaterre), ceea ce exploatează și (re)lectura culturală ca negociere semantică, așa cum am arătat în preambulul acestui studiu.

Debutul activității de interpretare a arhetipului umbrei începe cu (re)lectura textelor lirice propuse în Anexă, *Umbra* de Adrian Păunescu și *Umbra* de Andrei Mureșanu, în două comunități de (re)lectură.

Adrian Păunescu, <i>Umbra</i>	I. Mureșan, <i>Umbra</i>
<p>Eu <i>umbra</i> aceasta pe care O semeni în <u>sufletul</u> meu, Cu milă și tristă mirare, Voi duce-o cu mine mereu. Și-apoi într-o zi oarecare, În care-mi va fi cel mai greu, Voi pune-o în vechi calendare, <u>Duminica trupului</u> meu. Fiori prin mine umblă Și nu am trebuință, Te rog pe tine, <i>Umbră</i>, Să redevii <u>ființă</u>. Flămând de iubirea întreagă, Pe vremi cu amurg mohorât, Când zorile noaptea-și dezleagă / Mă satur c-o <i>umbră</i>, și-atât. Și <u>sufletul</u> meu te mai roagă, Magnetic catarg doborât, Tu, <i>Umbră</i> tăcută și dragă, Așează-ți fularul la gât. O <i>Umbră</i> se-nchide-n mine, O <i>umbră</i> prin mine trecu, E-atâta de rău că e bine/ E-atât de mult dacă e Nu. Bacovia-și iese din sine și râde în A și în U, O <i>Umbră</i> în viață mă ține Și <i>Umbra</i> aceea ești TU.</p>	<p>La un moment dat am văzut cum picioarele mele deveneau vise și abia mai reușeam să mă susțin în ele parcă erau din abur alergam pe loc fiindcă <u>ochii viselor</u> se adânciseră foarte tare în pământ și căutau mereu să găsească ceva acolo și culmea e că reușeam să mă găsesc în pământ și să mă văd cu <u>ochii vârfulor degetelor</u> mele de parcă m-aș fi revărsat prin mine și aș fi curs într-un vas cu silueta mea dar îngropat complet în pământ de atunci nu-mi mai găseam <i>umbra</i> și consideram ca hg wells avusese dreptate atunci când scrisese "omul care și-a pierdut <i>umbra</i>" iar <i>umbra</i> mea erau de fapt <u>visele mele ascunse</u> mereu sub tălpile mele ca o prelungire fizică a <u>buricelor</u> <u>degetelor mele.</u>"</p>

Se (re)formulează/ parafrizează apoi de către studenți/ elevi întrebări privind informația neclară din enunțurile respective. Se discută asupra posibilelor variații de scriere : *Umbra* (Neființa) vs. *umbra* (sufletul) și a simbolicii acestei scrieri cu majusculă. Se ajunge la pre-comprehensiune, un prim nivel de interpretare culturală a textelor aparținând literaturii române, construind o matrice semantică cumulativă a *umbrei* pe baza celor două texte : *tristă mirare, milă, fiori, trebuință*, în textul

lui A. Păunescu, respectiv simplu *visele mele*, în textul lui I. Mureșan. Folosind co(n)textul operelor, se cere sublinierea unor cuvinte cheie în cele două poezii, a unor structuri repetitive (*sufletul, duminica trupului meu, ființă vs. ochii viselor, ochii vârfurilor degetelor mele*) care să aibă valoare simbolică în cadrul interpretării prin repetiție. Momentul următor ar fi crearea atmosferei și conturarea unui câmp semantic/ interpretativ al *umbrei* pe baza lecturii ecran și a folosirii cunoștințelor anterioare, respectiv a imaginației ca metacomprehenșiune (tot ce vă vine prima dată în minte, asocieri, amintiri, frânturi de gânduri, de idei, de citate din alte texte etc.) legate de arhetipul /motivul *umbrei*: *vis, teamă, disperare, nesiguranță, disconfort, deșertăciune* dar și *reverie, contemplație, mister, odihnă, potolirea arșiței etc.* Se cere elaborarea unei prime variante de interpretare personală, X1, într-un enunț coerent de 10-15 de rânduri care să conțină 1-2 cuvinte-cheie din poezie, corelate cu atmosfera creată, precizându-se dacă și relativ la ce cititorul constată o identificare cu vreuna dintre ideile poetice. Se citește, se negociază, se propune un sens X2 în grupuri de câte 3 studenți/elevi.

Apoi, problema pe care o lansez este: „Este vs. nu este chinuitor să trăiești cu Umbra”? „Umbra / umbrele noastre ne reconstruiesc vs. ne distrug?” în jurul cărora ar trebui să se reconstruiască mesajul celor două texte poetice. În sprijinul (re)lecturii culturale și al negocierii semantice profesorul propune noi repere culturale pentru îmbogățirea acestui prim model de interpretare, pasul al doilea al (re)lecturii culturale plimbându-ne prin Occident/ Europa vs. Orient/ Japonia, un model din nou analogic, în oglinzi paralele, construit pe analogia literar vs. nonliterar în cazul arhetipului *umbrei*:

1. nonliterar: C. G. Jung, <i>Puterea sufletului</i> . Antologie, Ed. Anima, 1994	2. literar: Haruki MURAKAMI, <i>La capătul lumii și în țara aspră a minunilor</i> , Polirom, 2003
<p>“Nu există lumină fără umbră și nici invers. În mod analog, nu e bine ceea ce nu poate suscita răul și nici rău ceea ce nu poate zămisli binele.” (1963, Jung, p. 254)</p> <p>„Purtăm în noi propria istorie: omul primitiv și inferior cu emoțiile și aviditățile sale. Îl negăm pentru că el nu corespunde câtuși de puțin așteptărilor celorlalți și nici așteptărilor noastre. Dar a nega ceva nu înseamnă a-l împiedica să existe. Din nefericire, omul e mai puțin bun decât își imaginează să fie.” (1963, Jung, p. 260). Pentru a corespunde așteptărilor, el abandonează o parte a sa în beneficiul unei personalități artificiale, își construiește o mască pe care Jung o numește <i>persona</i>. <i>Persona</i> este în bună măsură produs al educației și civilizării, un fenomen colectiv și totodată necesar, întrucât facilitează contactele subiectului cu ceilalți. Învățând ceea ce așteaptă ceilalți de la el și ceea ce poate aștepta el însuși de la alții, individul își alege un rol pe care vrea să îl joace, dar pe care nu el l-a scris, așa încât ar putea fi jucat de oricare altul. În spatele măștii actorului sunt ascunse (refulate, uitate, negate) acele</p>	<p>- Da, aveam umbre care ne însoțeau tot timpul, dar când am venit în Oraș a trebuit s-o las Paznicului. Am renunțat la Umbră. /.../ Mi-a tăiat Umbra cu o îndemănare greu de descris în cuvinte. Aceasta s-a desprins imediat de la pământ. S-a zvârcolit puțin, încercând să opună rezistență, dar degeaba. A căzut neputincioasă. Fără trupul de care fusese legată arăta jalnic.</p> <p>- Nu mi-e clar ce se întâmplă aici, dar îți pot spune că nu e normal ca omul să se desprindă de umbra lui. Faci o mare greșală. Nu ne face bine niciunui dintre noi. N-ar fi trebuit să accepți să te despartă de mine. Până acum ne-am descurcat foarte bine împreună, nu?</p> <p>- Despărțirea e doar temporară. O să fim din nou împreună. (pp. 72-73)</p> <p>- Mă îndoiesc că-ți mai recuperezi Umbra, zise Colonelul în timp ce-și bea cafeaua. /.../ Paznicul avea dreptate. N-ai cum să-ți mai recuperezi Umbra. N-ai dreptul la Umbră câtă vreme locuiești în Orașul acesta, dar nici nu există posibilitatea să mai pleci de aici /.../” (p. 95)</p> <p>- Nimănui nu-i este ușor să se despartă de umbră, continuă bătrânul. Poate că lucrurile nu sunt chiar atât</p>

<p>componente ideo-afective de care ne rușinăm, pe care nu le-am vrea ale noastre deși sunt, de care nu vrem să știe nici ceilalți, nici noi înșine. Aceste conținuturi inferioare neadaptate alcătuiesc o parte a inconștientului și anume partea cea mai susceptibilă a fi adusă în lumina conștiinței printr-un efort de autocunoaștere. Ele formează ceea ce Jung numește umbra.</p> <p>Umbra poate fi individuală sau colectivă. Aceasta din urmă e “în sensul cel mai profund coada invizibilă de reptilă pe care omul o trage încă după el. Este latura primitivă a personalității “care-și cere dreptul la viață și care, cu cât individul se iluzionează mai mult că nu există, cu atât e mai neagră și mai densă. ” (1963, p. 264)</p> <p>Jung ne reamintește consemnul biblic: “Iubește-ți aproapele ca pe tine însuși” și ne îndeamnă să medităm asupra acestuia. “Dar ce s-ar întâmpla, scrie Jung, dacă aș descoperi că cel mai sărac dintre cerșetori, cel mai nerușinat dintre calomniatori, că dușmanul meu, în sfârșit, este în mine, că sunt eu însumi cel care are cea mai mare nevoie de milostenia bunătații mele și eu sunt, în mod sigur, pentru mine însumi dușmanul pe care trebuie să-l iubesc. ” (idem, p. 260)</p> <p>Adevărata prefacere morală constă în a învăța să ne acceptăm umanitatea, iar umbra face parte din umanitatea noastră.</p> <p>Nu vom ști să practicăm autentică toleranță față de altul până când refuzăm să cunoaștem răul din noi. Deși numește adesea umbra “răul absolut” recunoscând că este o grea încercare pentru om să se confrunte cu umbra sa, Jung lasă să se înțeleagă că răul condamnabil moral este a trăi cu propria-ți umbră și a te dezice total de ea, proiectând-o exclusiv asupra semenilor.</p>	<p>de complicate în cazul unui copil mic, care n-a apucat să se atașeze de ea. Eu aveam 65 de ani când m-am despărțit de ea. Apucasem să trăim multă vreme împreună.</p> <p>- Puține umbre mai apucă să vadă primăvara. /.../ O să urmeze o perioadă destul de dificilă pentru tine. A-ți pierde umbra e ca și când ți-ai pierde dantura. Nu crește alta la loc. Înțelegi ce vreau să spun? /.../ E foarte dificil să stabilești un echilibru între ce-a fost și ceea ce urmează. Ești în mare cumpănă. Când apare însă dantura cea nouă, uiți cum a fost cea veche.</p> <p>- Adică atunci când nu o să mai am suflet? Colonelul nu mi-a răspuns la întrebare. /.../</p> <p>- Nici mie nu-mi sunt clare foarte multe lucruri, spuse bătrânul, calm. Unele nu se pot explica, altele nu trebuie explicate. Dar nu e cazul să te îngrijorezi. Dintr-un anumit punct de vedere, Orașul e foarte corect. Ți se vor pune pe tavă lucrurile de care ai nevoie și pe care e cazul să le știi. Sub acest aspect e perfect.</p> <p>- Vă pare rău că ați renunțat la Umbră?</p> <p>- Nu, spuse Colonelul clătînând vehement din cap. Nu regret niciodată nimic. Oricum, regretele nu-și au rostul (pp.96-100)</p> <p>Toate dispar... Sentimentele tranzitorii n-au nicio valoare... Te rog să-ți uiți Umbra. Aici e capătul lumii, aici se sfârșește lumea. N-ai unde să mergi. (p. 123)</p> <p>”- Părerea mea este că sufletul se pierde odată cu umbra, nu?</p> <p>- Da, ai dreptate. /.../ Iar dacă nu mai ai suflet, nu o să mai ai nici senzația de pierdere, nici pe cea de disperare. N-ai unde merge. Dragoste nu există. Îți rămâne doar viața. O viață liniștită și plină de tihnă.” (p. 191)</p> <p>- Da, dar fuseserăți una și aceeași o vreme.</p> <p>- Probabil. Oricum, nu mai contează. Cercul s-a închis.” (p. 194)</p> <p>- Nu știu dacă este chiar cea mai bună dintre lumi, continuă Umbra, dar e lumea căreia îi aparținem. Acolo există și bune, și rele. În lumea aceea te-ai născut, acolo trebuie să-ți dai obștescul sfârșit. Când mori tu, mor și eu. Este mersul firesc al lucrurilor. (p. 448)</p>
--	---

Problema pe care o lansez este: „Este vs. nu este chinuitor să trăiești cu Umbra?” „Umbra / umbrele noastre ne reconstruiesc vs. ne distrug?”

La o privire mai atentă, constatăm plurisemantismul ambelor texte, atât cel literar, cât și cel nonliterar, care își conțin deja propriile sensuri pro și contra motiunii, atât sensul de bază, cât și pe cele figurate, simbolice. De oricare parte a interpretării ne-am situa, în final ajungem la o reciprocă îmbogățire spirituală prin împărtășire din experiența celuilalt, efectul fiind rezolvarea conflictelor prin transferul lor în planul culturii și al diversității, anihilarea

divergențelor de opinii interpretative prin comunicare, toleranță, menținerea unei atmosfere de entuziasm autentic, deschidere spre punctele de vedere concurente, care, la o privire mai atentă, devin de fapt complementare:

Competiția interpretărilor posibile	
Sensuri apreciative	Sensuri depreciative
<p>(1) Propria istorie</p> <p>o parte a inconștientului și anume partea cea mai susceptibilă a fi adusă în lumina conștiinței printr-un efort de autocunoaștere</p> <p>(2) nu e normal ca omul să se desprindă de umbra lui. Faci o mare greșeală. Nu ne face bine niciunuia dintre noi. N-ar fi trebuit să accepți să te despartă de mine. N-ai cum să-ți mai recuperezi Umbra.</p>	<p>omul primitiv și inferior cu emoțiile și aviditățile sale ascunse (refulate, uitate, negate) acele component ideo-afective de care ne rușinăm, pe care nu le-am vrea ale noastre deși sunt, de care nu vrem să știe nici ceilalți, nici noi înșine conținuturi inferioare neadaptate</p> <p>N-ai dreptul la Umbră câtă vreme locuiești în Orașul acesta O să urmeze o perioadă destul de dificilă pentru tine Adică atunci când nu o să mai am suflet? Păreră mea este că sufletul se pierde odată cu umbra, nu?</p>
<p>Sensuri neutre/ la limita + / (2) Umbra / umbre</p> <p>Despărțirea e doar temporară. O să fim din nou împreună Nimănui nu-i este ușor să se despartă de umbră (1) impulsul moral este înnăscut și ambivalent nu corespunde câtuși de puțin așteptărilor celorlalți și nici așteptărilor noastre</p>	
<p>CONSENS</p> <p>Din nefericire, omul e mai puțin bun decât își imaginează să fie.</p> <p>Da, ai dreptate. /.../ Iar dacă nu mai ai suflet, nu o să mai ai nici senzația de pierdere, nici pe cea de disperare. N-ai unde merge. Dragoste nu există. Îți rămâne doar viața. O viață liniștită și plină de tihnă. Nu știu dacă este chiar cea mai bună dintre lumi, continuă Umbra, dar e lumea căreia îi aparținem. Acolo există și bune, și rele. În lumea aceea te-ai născut, acolo trebuie să-ți dai obștescul sfârșit. Când mori tu, mor și eu. Este mersul firesc al lucrurilor.</p>	
<p>Doina Ruști, <i>Dicționar de simboluri</i> umbra jertfită în temelile unei clădiri</p> <p>omul a cărui umbră a fost furată moare după patruzeci de zile de la acest ritual, apoi se transformă în stafie care bântuie</p> <p><i>imagine a sufletului, umbra</i> reprezintă <i>dublul omului</i>, un fel de <i>ființă astrală</i> care își continuă existența și după moartea materială</p> <p><i>în Sărmanul Dionis</i> de M. Eminescu, umbra reprezintă <i>partea eternă a ființei</i>, cale de acces la <i>memoria tuturor avaturilor anterioare</i>; formă eterică care descoperă puterea gândului; pentru L. Blaga umbra este <i>neființa, reflexul eternității</i>:</p>	

După cum ușor se poate vedea, atât literarul cât și nonliterarul cumulează sensurile pro și / sau contra în aceeași operă. Întrebarea legitimă este dacă și în ce măsură avem o interpretare mai bună decât alta, sau un consens unanim, dacă și în ce condiții **fiecare poate da orice semnificația pe care o dorește** în funcție de codul cultural la care aderă/ se raportează/ se afiliază participanții la interpretare, dezbateri sau dialog (pro- sensuri “apreciative” vs. Contra / sensuri “depreciative”). În opinia noastră, sensurile sunt complementare, părți ale unui întreg al interpretării. Am pornit de la premisa ca esența vieții sociale o constituie convingerile subiective despre sine și celălalt, iar la o confruntare sau privire în oglindă a acestora ne-am descoperi, în ciuda diferențelor afișate, fundamental atât de identici încât am putea afirma fără eroare: „Eu sunt tu/altul!” În plus, dacă nu pot să actualizez, să scot din ascundere decât acele conținuturi / sensuri care există deja în mine, întrebarea legitimă care se pune este dacă există totul în mine și doar metoda este greșită. Răspunsul nostru este evident: nu. Nu (pre)există totul în mine, prin urmare nu pot să actualizez / să înțeleg orice, deci nu pot să accept orice răspuns ca general valabil, însă ceea ce este important este să ofer modele de gândire și de o parte, și de alta, în limitele închise ale limbajului care are din start o natură duală, subversivă: **umbra** poate fi deci, sufletul, visele, idealurile noastre, la fel ca și coada noastră, partea pe care o tragem după noi și ne rușinăm de ea, „spre pierderea noastră”, poate fi generatoare de animozitate, efervescentă spirituală, intelectual-afectivă, dar și de conflictualitate cu noi înșine și cu ceilalți.

Considerăm că, în vederea stabilirii unor raporturi autentice de comunicare între culturi / națiuni, pe de o parte și a evitării câtorva riscuri, precum închiderea xenofobă în propria cultură, imperialismul și mimetismul cultural, pe de altă parte, avantajul tehnicilor de (re)lectură culturală pe care le propunem (v. și anexele) este, pe lângă obținerea consensului care impune ca singură condiție adaptarea la **contextul** comunicării, obținerea a cât mai multor avantaje care presupun:

1. înțelegerea ideii că realitatea exterioară / realitatea textelor este convenționalizată social, primul nivel de sens fiind astfel unul general, curent, dar, mai degrabă o „mască”/ persona, sensurile fiind foarte polarizate: depreciativ vs. apreciativ, Bine vs. Rău, sensuri care apoi vor fi
2. interiorizarea sensurilor la nivel individual, restructurarea adevărilor general-valabile și absorbirea extremelor, conștientizarea faptului că Binele și Răul sunt relative la ceva/ cineva; (re)negocierea față în față cu propriile „umbre”, cu percepțiile personale și ale altora, la vârste diferite / contexte diferite, pentru a constata evoluția convingerilor despre tine și / sau ceilalți, despre temă, problematica pusă în discuție, rezultând niște construcții de sens la limită, problema este de a distinge și a stabili care sunt granițele între care funcționează acel „modus in rebus”, adaptat naturii personale, instinctului propriu de apărare și conservare; construirea unor variante de sens X1, X2, X3;
3. dezbateri sensului comun: pro vs. contra în actul negocierii sensurilor care implică metamorfoza, transformarea și adaptarea sensurilor individuale ale mele la cele ale celuilalt rezultate din interacțiunea simbolică – alegerea și argumentarea unui sens pentru toți/ toate are în centru **”valorizarea implicită” (Pirău, 2007)** acest determinism subtil care leagă viața afectivă de decizie. /.../un fel de *inducție afectivă* având forma: a este mai important decât b

pentru că..., b este mai important decât c pentru că...; deci, în mulțimea a, b, c, a este mai important decât b, c.

5. Deschideri și întrebări pentru educatorii negocierii semantice în loc de *concluzii*

Ne așteaptă fie un Turn al lui Babel, fie o comunitate de culturi diferite formând un fel de «coalțiie de jucători» în sensul dat termenului de C. L. Strauss – dispuși nu numai să conviețuiască indiferent și pașnic, ci să comunice și să învețe inovator împreună. Intenția noastră a fost de a argumenta importanța strategiei educaționale a (re)lecturii culturale ca negociere semantică a cărei finalitate este trăirea pe viu a acelei «coalțiiei de jucători» și a transferului conflictelor de sensuri/ valori/ atitudini dintre generații în spațiul culturii, prin aplicații la (re)lectura arhetipului umbrei.

În concluzie, este important de reținut că dinamica și vectorul metodei negocierii semantice o constituie o stare afectivă care, odată trăită de subiect, va fi stocată mnezic ca și imaginea mentală pe care o însoțește, numai prin mijlocirea sentimentului trăit, de care intelectul ia act ca de o semnificație a reprezentării. La fel de important este că profesorul, ca animator al negocierii semantice și al interacțiunilor circulare, devine “purtător de cuvânt al inconștientului grupului și al efectelor de sens inedite pe care grupul îl eliberează”. Așa încât, cu certitudine dascălul poate fi un personaj care nu numai trezește, ci și “deșteaptă”: “Este vorba despre deșteptarea politică la lume și la prezența lucrurilor”; “deșteptarea etică la celălalt și la coprezență” (J. R. Resweber, 1988).

Negocierea de sensuri / pedagogia imaginarului (coextensivă celei a inconștientului) și cultivarea mirării permite consensul prin care atingem “înțelegerea la toate nivelurile”, prin dubla valență a căutării sensului: forță terapeutică și educativă. Consensul face posibilă comunicarea dintre impulsul inconștient pe care îl îmblânzește (eu sunt altul / mă văd pe mine în altul, ca într-o oglindă) și lumea externă (ceilalți sunt oglinda mea).

Iată de ce, în definitiv, considerăm că negocierea semantică și metodele noilor pedagogii sunt o soluție pentru puținătatea noastră metafizică, pentru deschiderea spre Ceilalți și continua primenire de sine prin accesul la sensul cărții și al vieții. Acum, confruntându-mă cu Umbra/ umbrele mele, sentimentul pe care îl am despre menirea mea ca profesoară este că, în prezent, felul în care parcurgem operele și coruperea studentului/ elevului cu scopul de a se preface că răspunde la cerințele de examen reprezintă demersuri prin care eliberăm «pașapoarte spre ignoranță», ca să îl citez pe Nabokov: “Fără ca acestea și fără ca celelalte mecanisme și fără ca toate celelalte detalii ale textului să fie cu conștiinciozitate asimilate, Evgheni Oneghin (sau orice operă, n.n.) nu se poate spune că există în mintea cititorului. [...] În artă, ca și în știință, nu există plăcere fără detaliu și pe detalii am încercat să fixez mintea cititorului. [...] Lasă-mă să repet că, fără ca acestea să fie profund înțelese și reținute, toate «ideile generale» (atât de ușor procurate, atât de ușor revândute) sunt menite în mod necesar să rămână doar pașapoarte ce oferă celor care le dețin scurtături de la un ținut de ignoranță la altul.”

În ce mă privește, cele despre care am scris stau sub semnul imposturii, în sensul că pretind studenților / elevilor un lucru ce depășește cu mult capacitatea lor firească de analiză și sinteză în vederea conturării prin arhetipul *umbrei* a unei viziuni despre lume și viață pe care o propune textul/ textele. Se impune așadar, reconsiderarea modului în care studiem literatura. Ar trebui să studiem texte relativ scurte, pe care să le parcurgem după cum spun bunii cititori că trebuie citite. N-ar strica să reflectăm și la tipul de cititor pe care îl formăm în

felul în care procedăm acum, în licee și universități. Și, poate, la tipul de cititor cu care noi înșine suntem afini.

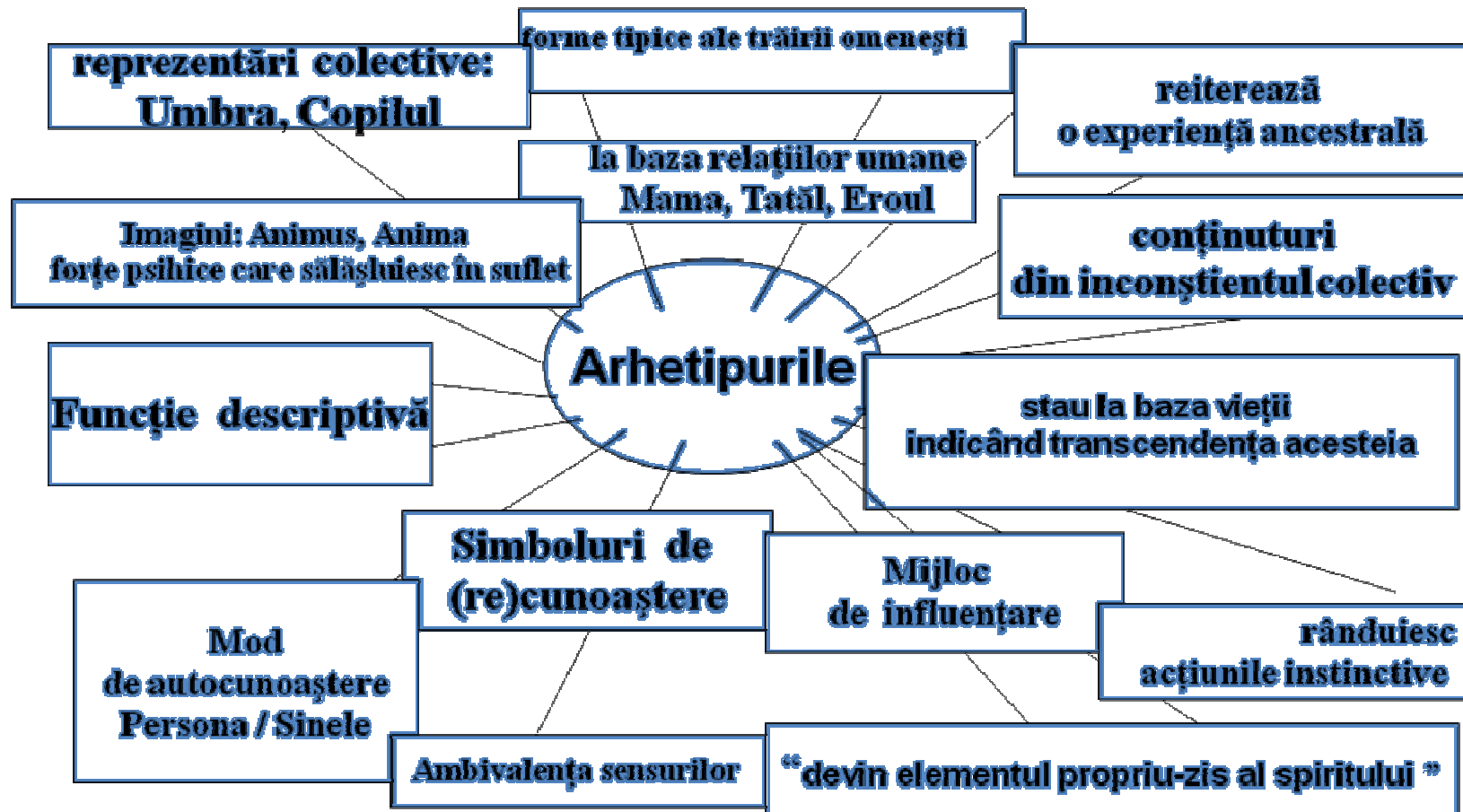
Bibliografia:

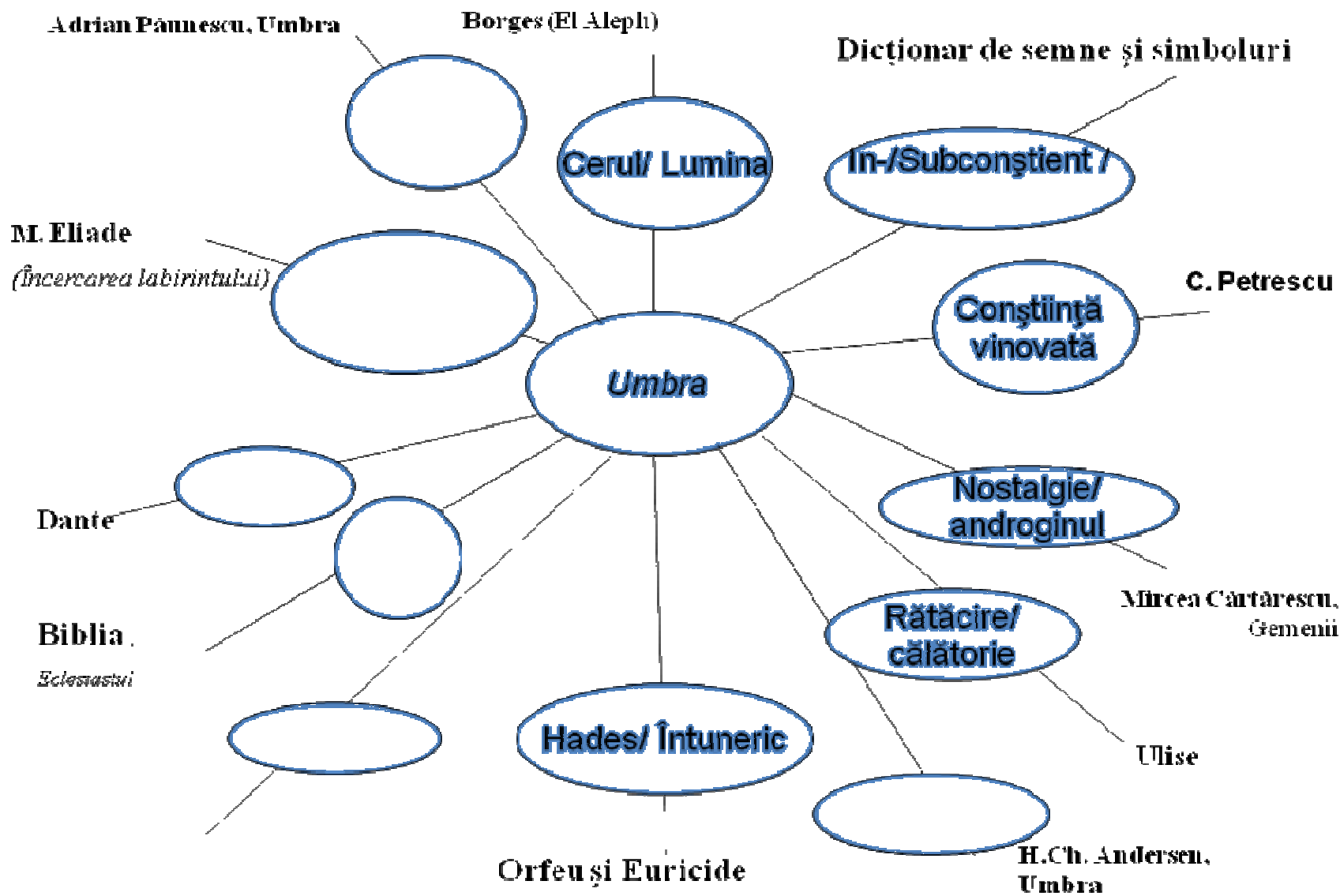
- Barthes, Roland (1994), *Plăcerea textului*. Traducere de Marian papahagi, postfață de Ion Pop, editura Echinox, Cluj-Napoca;
- Călinescu, Matei (2007), *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*, Ediția a II, Traducere din limba engleză de Virgil Stanciu, editura Polirom;
- Codoban, Aurel (2001), *Semn și interpretare. O introducere postmodernă în semiologie și hermeneutică*, Editura Dacia, Cluj-Napoca;
- Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, Editura Aramis, București, 2000 ;
- DeFleur, Melvin L., Ball-Rokeach, Sandra (1999), *Teorii ale comunicării de masă*, Polirom, Iași;
- Eco, Umberto (2007), *Limitele interpretării*, Ediția a II-a revăzută. Traducere de Ștefania Mincu și Daniela Crăciun, Editura Polirom;
- Epureanu, Georgiana, *Definiții ale cititului. Modele / tipuri de lectură. Categoriile de cititori*, în *Perspective*, Nr. 1 (22)/ 2011
- Foucault, Michel (2002), *Power*, „Essential Works of Foucault”, 1954 – 1984;
- Gadamer, H-G. (1996), *Les grandes lignes d'une Herméneutique et tradition philosophique*, Seuil, Paris;
- Iser, Wolfgang (2006), *Actul lecturii. O teorie a efectului estetic*. Traducere din limba germană, note și prefață de Romanița Constantinescu. Traducerea fragmentelor din limba engleză de Irina Cristescu, Editura Paralela 45 ;
- Jauss, H-R. (1983), *Experiență estetică și hermeneutică literară*, Editura Univers;
- Jung, C. G., *Puterea sufletului*. Antologie, Ed. Anima, 1994;
- Lohisse, Jean (2002), *Comunicarea. De la transmiterea mecanică la interacțiune*, Polirom, Iași;
- MacIntyre, A., *Essay on moral issues. About virtue (in Romanian)*, Humanitas, București, 1998;
- Murakami, Haruki, *La capătul lumii și în țara aspră a minunilor*, Polirom, 2003;
- Pirău, Maria Tereza (2007), *Dimensiunea morală a persoanei*, Editura Universității de Nord, Baia-Mare;
- Ricoeur, Paul (1999), *De la text la acțiune. Eseuri de hermeneutică II*. Traducere și postfață de Ion Pop, Editura Echinox, Cluj-Napoca;
- Pușkin, Aleksandr Sergheevici (1975), *Evgheeni Oneghin*, trad. Vladimir Nabokov, Introducerea traducătorului, Princeton University Press, Princeton, New Jersey;
- Rouxel, Annie, *Progresele cercetării în didactica lecturii literare*, în *Perspective*, Nr. 1 (12/2006);
- Ruști, Doina (2009), *Dicționar de teme și simboluri din literatura română*, Iași, Polirom;
- Santerres-Sarkany, Stéphane (2000), *Teoria literaturii*, Traducere de Cristiana-Nicola Teodorescu București, Cartea Românească;
- Stoica-Constantin, Ana (2004), *Creativitatea pentru studenți și profesori*, Institutul European, Iași.

C. G. Jung Text nonliterar - psihanaliza	M. Eminescu - text literar, proză	Doina RUȘTI Text nonliterar/ Dicționar de simboluri
<p>Potrivit lui Jung, impulsul moral este înnăscut și ambivalent: "Nu există lumină fără <i>umbră</i> și nici invers. În mod analog, nu e bine ceea ce nu poate suscita răul și nici rău ceea ce nu poate zămisli binele." (1963, Jung, p. 254)</p> <p>Purtăm în noi propria istorie: omul primitiv și inferior cu emoțiile și aviditățile sale. Îl negăm pentru că el nu corespunde câtuși de puțin așteptărilor celorlalți și nici așteptărilor noastre. Dar a nega ceva nu înseamnă a-l împiedica să existe. "Din nefericire, omul e mai puțin bun decât își imaginează să fie." (1963, Jung, p. 260). Pentru a corespunde așteptărilor, el abandonează o parte a sa în beneficiul unei personalități artificiale, își construiește o mască pe care Jung o numește <i>persona</i>. <i>Persona</i> este în bună măsură produs al educației și civilizației, un fenomen colectiv și totodată necesar, întrucât facilitează contactele subiectului cu ceilalți. Învățând ceea ce așteaptă ceilalți de la el și ceea ce poate aștepta el însuși de la alții, individul își alege un rol pe care vrea să îl joace, dar pe care nu el l-a scris, așa încât ar putea fi jucat de oricare altul. În spatele măștii actorului sunt ascunse (refulate, uitate, negate) acele componente ideo-afective de care ne rușinăm, pe care nu le-am vrea ale noastre deși sunt, de care nu vrem să știe nici ceilalți, nici noi înșine. Aceste conținuturi inferioare neadaptate alcătuiesc o parte a inconștientului și anume partea cea mai susceptibilă a fi adusă în lumina conștiinței printr-un efort de autocunoaștere. Ele formează ceea ce Jung numește <i>umbra</i>.</p> <p><i>Umbra</i> poate fi individuală sau colectivă. Aceasta din urmă e "în sensul cel mai profund coada invizibilă de reptilă pe care</p>	<p>Eminescu mai crease două proze filosofice "Archeus" și "Umbra mea" în care sunt dezvoltate mai multe motive /mituri: mitul omului care și-a pierdut umbra, dedublarea personalității și relativitatea adevărurilor, motive preluate alături de altele din "Geniu pustiu" și se vor regăsi în "Sărmanul Dionis".</p> <p>« El întoarse șapte foi și <i>umbra</i> prinse conturile unui baso-relief, mai întoarse încă șapte și <i>umbra</i> se desprinde încet, ca dintr-un cadru, sări jos de pe părete și sta diafană și zâmbitoare, rostind limpede și respectos: Bună sara! Lampa cu flacăra ei roșie sta între Dan și <i>umbra</i> încheată. Călugărul ia locul <i>umbrei</i> sale căpătând acces la memoria tuturor avatariilor anterioare, în timp ce <i>umbra</i> cade în condiția inferioară de ființă întrupată: Dan întoarse foile, șopti și <i>umbra</i> deveni om.</p>	<p>În credințele românești există una destul de răspândită despre <i>umbra</i> jertfită în temeliiile unei clădiri; se spune că dacă un meșter zidar măsoară cu o trestie sau cu un băț <i>umbra</i> unui om și apoi îngroapă în fundația unei case obiectul care a servit la măsurat, omul a cărui <i>umbră</i> a fost furată moare după patruzeci de zile de la acest ritual; apoi se transformă în stafie care bântuie prin împrejurimi și face rău celor vii, dar apără clădirea pentru trăinicia căreia și-a dat viața. Considerată imagine a sufletului, <i>umbra</i> reprezintă dublul omului, un fel de ființă astrală care își continuă existența și după moartea materială; de aceea sufletele morților sunt imaginate ca niște <i>umbre</i>, vizibile doar în condiții speciale. În poveștile populare, lângă comori se înalță adesea o <i>umbră</i> ce se conturează în lumina lunii sau din cauza strălucirii aurului.</p> <p>În <i>Legenda ciocârliei</i> de V. Alecsandri, <i>umbra</i> o însoțește pe Lia spre palatul soarelui și o avertizează în legătură cu primejdia pe care o presupune dorința ei de a ajunge la soare.</p> <p>O viziune asemănătoare lui Eminescu în <i>Sărmanul Dionis</i> are și L. Blaga, pentru care <i>umbra</i> este neființa, reflexul eternității: <i>Toate-n preajmă vor să spună:/ e și umbra-ntruchipare/ a nimicului din Soare,/ a</i></p>

<p>omul o trage încă după el. Este latura primitivă a personalității “care-și cere dreptul la viață și care, cu cât individul se iluzionează mai mult că nu există, cu atât e mai neagră și mai densă.” (1963, p. 264)</p> <p>Jung ne reamintește consemnul biblic: “Tubește-ți aproapele ca pe tine însuși” și ne îndeamnă să medităm asupra sa. “Dar ce s-ar întâmpla, scrie Jung, dacă aș descoperi că cel mai sărac dintre cerșetori, cel mai nerușinat dintre calomniatori, că dușmanul meu, în sfârșit, este în mine, că sunt eu însumi cel care are cea mai mare nevoie de milostenia bunătății mele și eu sunt, în mod sigur, pentru mine însumi dușmanul pe care trebuie să-l iubesc.” (idem, p. 260)</p> <p>Adevărata prefacere morală constă în a învăța să ne acceptăm umanitatea, iar <i>umbra</i> face parte din umanitatea noastră. Nu vom ști să practicăm autentică toleranță față de altul până când refuzăm să cunoaștem răul din noi. Deși numește adesea <i>umbra</i> “răul absolut” recunoscând că este o grea încercare pentru om să se confrunte cu <i>umbra</i> sa, Jung lasă să se înțeleagă că răul condamnabil moral nu este atât a trăi cu propria-ți <i>umbră</i>, cât mai ales a te dezice total de ea, proiectând-o exclusiv asupra semenilor.</p>	<p>Omul sămăna cu el și se uita spărios și uitit la Dan, fixându-l ca pe o <i>umbră</i>, cu buzele tremurânde și cu pași șovăitori. Dan era o <i>umbră</i> luminoasă. În această formă eterică, personajul urcă spre lună și descoperă puterea gândului, iar <i>umbrei</i> îi lasă misiunea de a consemna toate întâmplările pământești ».</p>	<p><i>nimicului din Lună (Umbra)</i>. Într-o nuvelă a lui Cezar Petrescu, umbra apare ca întrupare a unei conștiințe vinovate. Ion Burdea-Niculești a renunțat la iubire, la bucuriile simple și la prieteni în numele unei cariere politice; ajuns la vârsta deplinei maturități, cu visul împlinit, izolat în singurătate și mizantropie, se naște în mintea sa gândul ratării; are un vis simbolic, în care se luptă cu propria <i>umbră</i>, sălbătică și dușmană. Din acest moment <i>umbra</i> începe să-l urmărească, amintindu-i toate păcatele, iar în cele din urmă îl determină să se spânzure (<i>Omul care și-a găsit umbra</i>). În folclor apare și motivul <i>umbrei</i> înlocuite de duhurile rele; de pildă Muma-Pădurii poate lua locul <i>umbrei</i> unui copil, inoculându-i teamă și aducându-i vise urâte.</p> <p>L. Blaga: “Toate-n preajmă vor să spună:/ e și <i>umbra</i>-ntruchipare/ a nimicului din Soare,/ a nimicului din Lună.”</p>
---	--	---

Arhetipul (C.G. Jung):
engramă a vieții sufletești: amintiri, vise, reflecții
legate de tradiții și de propria imagine de sine

Umbra/ Lumina: spații ale inițierii și tainei

“Sint două ființe în mine.”

“Coexistența contrariilor e greu de îndurat, dar plină de posibilități.”

(M. Eliade)

<<Cerul/ Lumina>>
o nouă dimensiune

